

hun laatste dromen heen. Ze worden wakker, rekken zich eens uit, openen de ogen, luisteren nog eens, en weten dat er een nieuwe zonnedag is aangebroken.

Daarna komt er beweging in de Batakdorpjes, die daar zo aardig liggen in het langgerekte dal, waar een riviertje haastig doorheen kronkelt. Om ieder dorpje loopt een sterke aarden wal met een hoge bamboehaag er op geplant. De mensen vinden dat een veilig gevoel in deze grote, stille eenzaamheid, waar in de nacht weleens tijgers rondsluipen. Rondom de dorpjes, van de rivieroever tot aan de bergen, liggen de rijstakkers; zo ver men kan zien niets dan rijstakkers, die nu, in December, prijken met jonge, fris groene plantjes. Ze zullen groeien en groeien, halmen en aren krijgen en eindelijk geel worden en rijp voor de oogst.

De huizen staan op hoge houten palen. Tussen die palen is de stalling voor het vee. De dieren zijn al wakker geworden van de eerste zonnestralen. De magere varkens knorren, de kippen kakelen ongeduldig. Ze willen weg uit dit hok, de ruimte in, waar ze voedsel kunnen zoeken. Want ze krijgen niet veel van hun baas. Ze moeten hun eten zelf bij elkaar scharrelen. Daarom knorren en kakelen ze. Er moet een mens komen, om hun gevangenis open te maken. Maar — hoe moeten de mensen uit deze huizen naar buiten komen? De huizen lijken ook wel goedgesloten gevangenissen. Zonder deur, zonder vensters, zonder ladder of trap. Zo'n ouderwets Batakhuus... hoe kun je daar in- en er weer uitkomen?

O, kijk! In gindse woning gaat een luik open, een luik in de vloer. Er wordt een laddertje door naar buiten gelaten. 't Zakt tot op de grond van de stal. Verschrikt stuiven de kippen uit elkaar. Een bruine hand, bovenaan de ladder, voelt of hij stevig genoeg staat. Ja? Dan kan de familie naar buiten komen.

Eerst klautert de vader omlaag; hij zucht en kijkt somber. Hij was veel liever nog wat blijven slapen. Na hem komt de moeder, met een kind op de rug gebonden. De moeder zucht ook en ziet er moe uit. De kinderen waren huilerig vannacht en de muskieten gonsden en staken maar. Daarom heeft ze veel te weinig kunnen slapen. Na haar komt een meisje van een jaar of tien naar beneden. Dan nog een van zeven. En tot slot daalt ook de oude grootmoeder, de ompoe, naar benee, langzaam en voorzichtig. De tenen van haar blote voeten klemmen zich om de laddersporten, want ompoe is de laatste tijd bang dat ze vallen zal.

Gelukkig, ze is heelhuids beneden gekomen. Hè, hè, ze is er! Och, wat een krom en mager oudje! Ze heeft geen enkele tand meer, haar haren hangen in grijze slierten om haar hoofd. Ze trekt haar slordige jak vaster om zich heen, ze vindt 't nog veel te koud buiten. Ze moppert voor zich heen. Niemand let er op. Ompoe moppert zo vaak! Ompoe vindt 't náár om te leven, maar ompoe is ook vreselijk bang om te sterven. Daarom zucht en moppert ze de hele dag. En nu? Gaan ze nu samen ergens buiten ontbijten? Neen hoor, ze moeten eerst aan het werk. Ze willen eerst uren werken, eer ze aan een hap eten toe zijn. Dat zijn de mensen hier zo gewend; ze eten slechts twee keer, vaak ook maar één keer per dag. En altijd en alleen rijst, rijst, rijst!

De vader begint al vast het vee los te laten. Hij jaagt zijn varkens en kippen het dorpsplein op. Daar gaan ze haastig naar voedsel zoeken tussen de rommel en het afval.

De moeder maakt een praatje met een paar buurvrouwen. Die dragen ook een klein kindje in een doek op de rug.

„Mooi weer vandaag,” zeggen ze. „'t Zal warm worden, maar 't is mooi weer om te wieden. Gaan jullie mee wieden vandaag?”

Ja, dat willen de vrouwen zéker doen. Er groeit altijd zoveel brutaal onkruid tussen de fijne rijstplantjes. Dat onkruid moet worden uitgetrokken met wortel en al. Zó voorzichtig, dat er geen enkel kostbaar plantje meegaat. De rijst mocht eens kwáád worden en helemaal niet meer willen groeien! Daarom vragen de vrouwen vergeving aan een plantje, dat ze bij ongeluk tòch uittrekken. Ze stoppen het haastig weer in de grond en fluisteren: „neem me niet kwalijk, neem me niet kwalijk, o rijst! en groei alstublieft weer verder!” Want geen rijst betekent hongersnood en hongerlijden is zo èrg! Natuurlijk kunnen alleen de vrouwen zo heel voorzichtig wieden. De mannen kunnen dat niet. 't Is ook geen zwáár werk. Maar wel vermoeiend. Want de rijst groeit 't best op een doornatte, drassige akker. En de hele dag op je blote voeten in de modder staan, met kromme rug en turende ogen... dat is een moeilijk werk!

„Ria, jij gaat mee wieden,” zegt de moeder tegen het grootste meisje. „Apoel, jij blijft met ompoe thuis, jij bent toch veel te gauw moe. Je kunt op Bonar passen en rijst stampen. Kom hier, dan bind ik je Bonar op de rug.”

Gedwee stapt Apoel naar haar moeder toe. Die maakt haar draagdoek los en bindt hem Apoel stevig om. De kleine jongen wordt er

in gezet. Zo kan Apoel de hele dag op hem passen en toch haar beide handen gebruiken. Apoel kijkt donker. Ze wordt altijd zo moe van haar broertje. Hij is dik en zwaar en nooit zit hij stil. Nu klimt de moeder nog eens het laddertje op. Binnen, op de slaapmat, ligt nog haar allerjongste kindje, een bruine baby van twee maanden. Dat moet nog heel dicht bij zijn moeder blijven. Ze knuffelt het even, bindt het dan voorzichtig op haar rug en klautert weer naar buiten. De andere vrouwen zijn al op weg gegaan, ze moet vlug aanstappen, om ze in te halen. Het kleine kindje wipt op en neer bij iedere stap, maar niemand vindt dat erg. 't Is immers altijd zo geweest. De moeders denken er niet aan om het te veranderen.

De vader is op stap gegaan met een buurman. De mannen hebben niets te doen in deze tijd van 't jaar. Ze gaan baden in de rivier en vangen misschien meteen een visje om bij het rijstmaal te koken. Ompoe gooit grote scheppen rijst in het oude stenen stampblok, dat voor het huis staat. Ze duwt Apoel de grote stamper in de hand. „Stampen,” zegt ze kort. En Apoel stampt. Eigenlijk is de stamper veel te zwaar voor haar dunne armpjes. Maar ze houdt vol, ze kan immers niet anders. Soms houdt ze even op, om op haar hoofd te krabbelen, want in haar verwarde zwarte haarbos leven allerlei diertjes. Soms schreeuwt ze boos tegen haar broertje: „zit stil!” Want Bonar is stout. Hij trekt zijn zusje aan de haarpieken, hij kriebelt in haar oren en trappelt met zijn sterke voetjes tegen haar rug. „Laat dat,” broemt Apoel. Maar de kleine deugniet doet het dan juist nog harder. Hij weet al lang, dat zijn zusje niets over hem te zeggen heeft. Apoel weet het zelf ook. Hij is immers een *jongen*! Zijn moeder en de ompoe hebben ook niets over hem te zeggen. Een jongen is veel meer waard dan een meisje. Met een broertje moet je voorzichtig zijn. Maak hem *nóóit* kwaad! Dan zou zijn ziel weleens op de loop kunnen gaan. En dan ging broertje dood. Dat zou dan de schuld van zusje zijn! Stel je zo iets vreselijks eens voor.

Ompoe ziet ook wel, hoe Apoel geplaagd wordt, ze zegt er niets van, al vindt ze 't zielig. 't Is altijd zo geweest, denkt ze, 't zal wel nooit anders worden. Meisjes zijn nu eenmaal niet veel waard. Ompoe zucht knorrig. Nee, ze vindt het leven niet mooi en gaat verder met haar eigen werk. Ze haalt de slaapmatten naar buiten en legt ze te luchten in de zon. Dan neemt ze een grove bezem